

<http://dx.doi.org/10.16926/zh.2016.15.15>

Natallia SLIŽ

Białoruski Instytut Prawoznawstwa, filia grodzieńska

Dziennik z podróży z Krakowa do Grodna 1585 r.

Tematyka podróży znana jest w literaturze naukowej¹. W czasach nowożytnych podróżowanie było stanem naturalnym. Podróżowali królowie, szlachta, duchowni, mieszczanie, chłopci, a nawet... pospolici przestępcy². Celem wyjazdów były sprawy religijne, polityczne, ekonomiczne i in. Po powrocie często spisywano relacje, sprawozdania (dołączając spisy wydatków, rachunków itd.)³, powstawały szczegółowe opisy wędrówek⁴. Źródła tego typu zawierają niezwykle cenne informacje dotyczące życia codziennego podróżujących, np. ceny kupowanego podczas podróży jedzenia i napojów.

W swoich poszukiwaniach badawczych zwróciłam uwagę na opis jednej z takich podróży z Krakowa do Grodna. Znajduje się on w dokumencie zatytułowanym *Akta i papiery oryginalnie z lat 1509–1830 odnoszące się do historii miasta Krakowa i Kazimierza, zebrane przez Ambrożego Grabowskiego*. Nie jest on powiązany z innymi dokumentami z kolekcji. Spisany jest na trzech kartkach i pochodzi z 1585 r. Nie zawiera informacji o autorze. Z opisu domyślamy się, że był nim szlachcic, który został wysłany przez swego patrona do króla Stefana Batorego. Sprawozdanie zostało sporządzone i oddane niejakiemu Dobroszowskiemu. Cel wędrówki nie jest dokładnie znany. Dotyczyć mógł kwestii związa-

¹ Wędrówka była tematem konferencji w Poznaniu w 2002 r., zob.: *Podróżnicy – Fundatorzy – Święci*, red. T. Ratajczak, Poznań 2008, s. 11–116.

² Na temat podróży przestępców zob.: M. Kamler, *Świat przestępczy w Polsce XVI i XVII stulecia*, Warszawa 1991, s. 134–157.

³ Np. Archiwum Skarbu Koronnego zawiera sprawozdania z wędrówek królów, zob.: Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (dalej: AGAD), ASK, sygn. 215, 286 i in.

⁴ Mikołaj Krzysztof Radziwiłł Sierotka pozostawił znakomity opis podróżowania do Ziemi Świętej, zob.: *Книга жыццй і хаджэняў*, уклад. А.А. Мельнікаў, Мінск 1994, с. 164–447. Zachował się także *Dziennik z podróży do Włoch z 1575 r.*, napisany przez Jerzego księcia Radziwiłła – AGAD, dz. Archiwum Radziwiłłów II, sygn. 101.

nych z pracami kancelarii królewskiej⁵ (wiemy np. z informacji w itinerarium, że od 2 listopada 1585 r. król znajdował się w Grodnie)⁶. Wiemy także, że szlachcic odwiedzał Grodno wielokrotnie, miał w mieście przyjaciół, dla których często organizował spotkania i biesiady (znał np. grodzieńskiego Żyda Faisza, u którego zaciągnął dług 10 talarów).

Wędrówka trwała miesiąc – od 2 do 29 listopada 1585 r. Była podzielona na trzy części: podróż z Krakowa do Grodna (2–12.11); pobyt w Grodnie (12–21.11), podróż z Grodna do Krakowa (21–29.11). Podróż do Grodna zajęła 9, a do Krakowa 11 dni. W pierwszej części podróży zrobiono 18 przystanków (w tym 9 noclegów), a w drugiej części – 14 przystanków (7 noclegów). Podróżujący byli cały czas w drodze. Dłuższy przystanek organizowano podczas dnia w celu spożycia posiłku w karczmie. Marszruta z Krakowa do Grodna wymienia następujące miejscowości: Kraków – Pojałowice (Połajowiec) – Moczydła (województwo krakowskie) – Małogoszcz – Radoszyce – Goworców – Odrzywół – Mogielnica (województwo sandomierskie) – Tarczyn – Warszawa – Radzimin – Kamieniec – Porębo – Somowo – Wiśniowo-Dąb albo Wiśniowo-Wertyce⁷ (województwo mazowieckie) – Tykocin – Knyszyn – Straż (województwo podlaskie) – u „Żyda”⁸ – Grodno (WKL, województwo trockie), natomiast z Grodna do Krakowa: Grodno – „u Żyda” – Knyszyn – Tykocin (województwo podlaskie) – Miężenin – Somowo – Kamieniec – Niegowo – Warszawa – Tarczyn – Nowe Miasto (województwo mazowieckie) – Goworców – Falisławice (województwo sandomierskie) – Jędrzejowo (Andrzejowo) – Pojałowice (Połajowiec) – Kraków (województwo krakowskie)⁹. Droga opisana w dzienniku była znana w XVI w. Podobny szlak wykorzystywał król Stefan Batory podczas wyjazdów do Grodna¹⁰. Z Krakowa należało dojechać do Warszawy, stąd przez Knyszyn i Tykocin do Grodna.

Dziennik z podróży przedstawiono jako sprawozdanie finansowe. Wędrowiec otrzymał przed wyjazdem w Krakowie 100 złotych, zaciągnął także dług 10 talarów. Ogólnie podróż kosztowała 111 złotych i 20 groszy (pozostała reszta

⁵ Biblioteka Jagiellońska, rkps 884, k. 32–33.

⁶ M. Wrede, *Itinerarium króla Stefana Batorego, 1576–1586*, Warszawa 2010, s. 134.

⁷ Miejscowości znajdowały się niedaleko jedna od drugiej.

⁸ Miejscowość niezaznaczona, możliwe – karczma około drogi niedaleko od Grodna.

⁹ Identyfikację geograficzną zestawiono zgodnie z atlasami historycznymi: *Atlas historyczny Polski*, pod red. S. Trawkowskiego: *Mazowsze w drugiej połowie XVI wieku*, cz. 1: *Mapa, plany*, cz. 2: *Komentarz, indeksy*, pod red. W. Pałuckiego; oprac. A. Dunin-Wąsowiczowa (et al.), Warszawa 1973; *Województwo krakowskie w drugiej połowie XVI wieku*, cz. 1: *Mapy i plany*, cz. 2: *Komentarz, indeksy*, pod red. H. Rutkowskiego; oprac. K. Chłapowski (et al.), Warszawa 2008; *Województwo sieradzkie i województwo łęczyckie w drugiej połowie XVI wieku*, cz. 1: *Mapy, plany*, pod kier. H. Rutkowskiego; oprac. K. Chłapowski (et al.), Warszawa 1998; *Województwo sandomierskie w drugiej połowie XVI wieku. Atlas historyczny Polski*, cz. 1: *Mapy szczegółowe*, cz. 2, *Komentarz, indeksy*, pod red. W. Pałuckiego, Warszawa 1993.

¹⁰ M. Wrede, op. cit., mapy 3, 4, 6, 7.

– 4 złote i 13 groszy). Dodatkowo zapłacono furmanowi 12 złotych. Wędrowiec był także zobowiązany do ukazania sposobów wydatkowania pieniędzy, podawał zatem stosowne wyliczenia. Forma sprawozdania była lakoniczna: data, miejscowość, rodzaj wydatków i ich suma. Przy czym ukazano jedynie sumę ogólną wydatków bez podania szczegółowych cen poszczególnych artykułów, co nie daje np. możliwości porównania wydatków detalicznych w różnych miejscowościach. Najmniej kosztował przystanek z posiłkiem bez noclegu – od 14 do 40 groszy. Nocleg był już droższy i dochodził do 1 złotego i 6 groszy (najtańszy w Jędrzejowie – 26 groszy). Więcej pieniędzy wydano w Warszawie: z zakupami w dalszą drogę do Grodna i noclegiem – 4 złote i 6 groszy, w drodze powrotnej – 4 złote i 23 groszy. Najdroższy był pobyt w Grodnie. Podczas 11 dni wydano 48 złotych i 22 grosze.

Większość pieniędzy wydano na pożywienie. Podczas drogi znaczniejsze zakupy dokonywano w Krakowie, Warszawie i Grodnie. Sprawozdanie nie podawało jednak, jakie to były artykuły. Codzienne posiłki były proste: masło, ryby, jaja, mięso, drób, cebula, mleko, śledzie, ocet i in. Piwa używano do każdego posiłku. Z alkoholu kupowano wino i miód. Jedzenie było przeznaczone nie tylko dla szlachcica, ale i jego sług oraz woźnicy. W Grodnie organizowano także poczęstunek dla przyjaciół (co mogło być związane z potrzebą załatwienia interesów w kancelarii królewskiej). Oprócz tego pieniądze wydatkowano na obsługę koni.

Dziennik z podróży z Krakowa do Grodna zawiera informacje dotyczące nie tylko wydatków podróży, ale także opis dróg, miejsc postojowych, jedzenia i alkoholu, trybu życia wędrowców. Dokumentów podobnego typu z XVI w. nie zachowało się wiele. Dziennik staje się zatem ważnym źródłem dotyczącym historii życia codziennego.

ANEKS

SPRAWOZDANIE Z WĘDRÓWKI Z KRAKOWA DO GRODNA, 1585 R.

Przygotowując materiał do druku, zachowano osobliwości pisma XVI w. Wszelkie niezbędne tłumaczenia podano w przypisach. Obok miejscowości w dokumencie podano datę, a nie numery. Nazwy geograficzne występowały z wieloma błędami. Prawidłowe nazwy wypisano w przypisach. Dokument znajduje się w Bibliotece Jagiellońskiej (rkps 884, k. 32–33).

[32] A(nn)o D(omi)ni 1585 die 1 9bris¹¹

Na wyprawę do Grodna dla potrzeb y roznych przigod podroznich samo trzeciemu nizem sie ruszył z miejscza wydałem naprzod zł 15 gr 21

2 w Połaiowiczach¹² na pokarmie za owies, siano, iaicza, masło, ryby, piwo 16 ½ gr

¹¹ Listopada.

¹² Połajowice (Połajowiec), województwo krakowskie.

W Moczydle¹³ na noczlegu za owies, siano, słome, iaicza, masło, piwo, ryby y od przynaieczia koni dla pospiechu 1 zł 3 gr

3 w Małogos(z)czu¹⁴ na pokarmnie za owiec, siano, kapłuna, cebule, ocet, masło, piwo 14 gr

W Radoszyczach¹⁵ na noczlegu za owies, siano, słome, mieso, rzepeę, kure, piwo 20 gr

4 w Goworczowie¹⁶ na pokarmie owies, siano, pieczenia, ocet, cebule, masło, piwo 15 ½ gr

W Odrziwole¹⁷ na noclegu za owies, siano, słome, piwo, masło, kury, y od przynaieczia koni 1 zł 1 gr

5 za Mogilnicą¹⁸ mila, na pokarmie za kapłuna, ienczmien, siana, piwo, masło, kacze 15 gr

W Tarczynie¹⁹ na noczlegu za owies, siano, słome, mieso, piwo, masło gr 23

6 w Warszawie na pokarmie y noczlegu y na zaiutrz na pokarmie, za strawe koniom, czeladzi, opravienie wozu, koni, za vino ynie potrzeby w dalszą droge 4 zł 6 gr

7 w Radziminie²⁰ na noclegu za owies, siano, słome, masło, piwo, jarzine gr 16

8 W Kaminczu²¹ na pokarmie za owies, siano, ryby, piwo, sledzie, miód gr 18

W Porembie²² na noczlegu za owies, siano, słome, piwo, ryby gr 21

Latus zł 27 gr 10

[32 v] 9 w Sumowie²³ na pokarmie, za owies, siano, piwo, masło, jaicza, ryby suche, zaiącza swizego gr 24

W Visniowey²⁴ na noczlegu za iaicza, sledzie, masło, owies, siano, słome, piwo, mleko, kasze 23 gr

10 w Tykoczynie²⁵ na pokarmie, za owies, siano, mieso, pieczenie, cebule, masło, piwo, miód 27 gr

W Knyszynie²⁶ na noczlegu za owies, siano, słome, piwo, miód, 2 kapłuny, cebule, ocet 1 zł 6 gr

11 w Straży²⁷ na pokarmie za potrzeby gr 12

¹³ Moczydła (Moczydło), województwo krakowskie.

¹⁴ Małogoszcz, województwo sandomierskie.

¹⁵ Radoszyce, województwo sandomierskie.

¹⁶ Goworców, województwo sandomierskie.

¹⁷ Odrzywół, województwo sandomierskie.

¹⁸ Mogielnica, województwo sandomierskie.

¹⁹ Województwo mazowieckie.

²⁰ Województwo mazowieckie.

²¹ Kaminię, województwo mazowieckie.

²² Porebo, województwo mazowieckie.

²³ Somowo, województwo mazowieckie.

²⁴ Wiśniowo-Dąb albo Wiśniowo-Wertyce, województwo mazowieckie.

²⁵ Województwo podlaskie.

²⁶ Województwo podlaskie.

²⁷ Straż, województwo podlaskie.

- U zyda na noczlegu za owies, siano, słome, mieso, pasternak, masło, cebule, kury, piwo, miód 1 zł 8 gr
- 12 w Grodnie na gospodzie, obiad, wieczera, vino y strawa konska 2 zł 6 gr
- 13 tamze obiad, wieczera, vino dla dobrych przyiaciol, y s konmi 4 zł 20 gr
- 14 tamze za tosz y kowalowy z stalmachem od obucczia kola 3 zł 19 gr
- 15 tamze za tosz y z odeslanim koni do Warszawy 4 zł 28 gr
- 16 tamze za tosz y sterem koniom strawi 3 zł 16 gr
- 17 tamze za tosz 3 zł 8 gr
- P. Rotkowskiemu a praxi 3 zł 22 gr
- 18 tamze za tosz 2 zł 26 gr
- 19 tamze za tosz 2 zł 28 gr
- 20 tamze za tosz y za vino miód dla gosci 6 zł 16 gr
- 21 tamze za tosz y za potrzeby w droge 6 zł 18 gr
- Informator pissarzom w cancellary, komornim KIM odzwirnym 10 zł 16 gr
- 21 u zyda na noczlegu za owies, siano, słome, jarz(yne), piwo, masło, miód 1 zł 15 gr
- W Kniszynie na pokar(mie) za owies, siano, sledz, ryby, ocet, cebule, piwo, miód 28 gr
- 22 W Tykoczinie na noczleg za owies, siano, słome, 2 zwonie do kola, zyny, (?)²⁸, ryby, sledzie, piwo, miód 1 zł 19 gr
- Latus zł 64 gr 25
- [33] 23 w Miezeninie²⁹ na pokarmie za owies, siano, masło, iaicza, piwo, sledzie, kacze 23 gr
- W Szumowie³⁰ na noczlegu za owies, siano, słome, iaicza, piwo, kacze, masło 1 zł 5 gr
- 24 w Kamiency na pokarmie za owies, siano, piwo, mieso, zaiącz, pieczenie, miód 27 gr
- W Niegowie³¹ na noczlegu za owies, siano, słome, piwo, miód, jarzyne, masło 1 zł 2 gr
- 25 w Warszawie na pokarmie, owies, siano, piwo, vino, mieso, pieczenie, kapłuny, vosniczy na bothy, w gospodzie od koni y chłopa 4 zł 23 gr
- W Tarczynie na noczlegu, za owies, siano, słome, piwo, masło, cebule 19 gr
- 26 w Nowym miesczie³² na pokarmie za owies, siano, słą na trzeciego konia, piwo, ptaky 28 gr
- W Goworczowie na noczlegu za owies, siano, słome, piwo, kury 22 gr
- 27 w Falisławicach³³ na pokarmie za tatarke, siano, ryby, iaicza, piwo 18 gr

²⁸ Słowo napisane niewyraźnie.

²⁹ Miężenio, województwo mazowieckie.

³⁰ Somowo.

³¹ Niegowo, województwo mazowieckie.

³² Nowe miasto, województwo mazowieckie.

³³ Falisławice, województwo sandomierskie.

W Jedrzeiowie³⁴ na noclegu za owies, siano, słome, masło, jaicza, piwo gr 26
 28 w Połaiowiczach na pokarmie za owies, siano, kura, masło, piwo, od
 przynaieczia 4 kony 40 gr
 29 w Krakowie za owies, siano, konia, y wosniczom na piwo 25 gr
 Latus zł 15 gr 2
 Suma wydatku zł 107 gr 7
 Wdziąłem na to 1 9ris zł 100, 21 9bris wdziąłem w Grodnie u zyda Faisza,
 gdzy mi nie stawalo talerow starych 10, ktore mam tu oddacz P. Dobroszow-
 skiemu przy listach teraz suma percepty zł 111 gr 20. Resto zł 4 gr 13
 Furmanowy 12 zł – gr³⁵

Bibliografia

- Archiwum Główne Aktów Dawnych, ASK, sygn. 215, 286.
 AGAD, dz. Archiwum Radziwiłłów II, sygn. 101.
Atlas historyczny Polski, pod red. S. Trawkowskiego: *Mazowsze w drugiej połowie XVI wieku*,
 cz. 1: *Mapa, plany*, cz. 2: *Komentarz, indeksy*, pod red. W. Pałuckiego; oprac. A. Dunin-
 Wąsowiczowa (et al.), Warszawa 1973.
 Biblioteka Jagiellońska, rkps 884.
 Kamler M., *Świat przestępczy w Polsce XVI i XVII stulecia*. Warszawa 1991.
Podróżnicy – Fundatorzy – Święci, red. T. Ratajczak, Poznań 2008.
Województwo krakowskie w drugiej połowie XVI wieku, cz. 1: *Mapy i plany*, cz. 2: *Komentarz*,
indeksy, pod red. H. Rutkowskiego; oprac. K. Chłapowski (et al.), Warszawa 2008.
Województwo sandomierskie w drugiej połowie XVI wieku. Atlas historyczny Polski, cz. 1: *Mapy*
szczególne, cz. 2, *Komentarz, indeksy*, pod red. W. Pałuckiego, Warszawa 1993.
Województwo sieradzkie i województwo łęczyckie w drugiej połowie XVI wieku, cz. 1: *Mapy*,
*plan*y, pod kier. H. Rutkowskiego; oprac. K. Chłapowski (et al.), Warszawa 1998.
 Wrede M., *Itinerarium króla Stefana Batorego, 1576–1586*, Warszawa 2010.
Книга жыццiў і хаджэнняў, уклад. А. А. Мельнікаў, Мінск 1994.

Summary

The Diary of the Travel from Krakow to Hrodna in 1585

The diary of the travel from Krakow to Hrodna is kept in the Jagielonian Library. It was written on the tree pages and appeared in 1585. The author is unknown. We understand from the content that he was a nobleman who was sent by his patron to the king Stefan Batory. The matter of the travel was not presented in the document. The diary has information about travelling expenses, roads, places, food and alcohol, and traveller's style of live. It is important source about everyday life.

Keywords: diary, travel, everyday life.

Słowa kluczowe: dziennik, podróż, życie codzienne.

³⁴ Jędrzejowo (Andrzejowo), województwo krakowskie.

³⁵ Tekst napisany przez innego autora.